

UCHWAŁA NR
RADY POWIATU CIESZYŃSKIEGO

z dnia 2022 r.

w sprawie określenia kierunków działania Zarządu Powiatu mających na celu uczczenie w roku 2023 osiemsetlecia osadnictwa na Śląsku Cieszyńskim potwierdzonego w źródłach historycznych

Na podstawie art. 12 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (tekst jednolity Dz. U. z 2022r. poz. 1526)

Preambuła

Najstarsze dokumenty ujawniające powstanie osad na terenie Księstwa Cieszyńskiego pochodzą z XIII wieku. Należy do nich dyplom wystawiony przez biskupa wrocławskiego Wawrzyńca w 1223 roku dla klasztoru norbertanek z Rybnika, w którym wymienionych zostało sześć miejscowości, które dzisiaj leżą w obrębie administracyjnym Powiatu Cieszyńskiego. Należą do nich: Goleiszów, Iskrzyczyn, Ogrodzona, Puńców, Zamarski oraz Zarzecze. Czternaście ujawnionych w 1223 roku miejscowości, w tym sześć leżących w obrębie powiatu, jak również przypadający na 2023 rok jubileusz 800-lecia powstania owego dokumentu sprawia, że

Rada Powiatu Cieszyńskiego uchwala:

- § 1. Popiera się działania Zarządu Powiatu mające na celu uczczenie roku 2023 jak w preambule.
- § 2. Wykonanie uchwały powierzyć Zarządowi Powiatu Cieszyńskiego.
- § 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Powiatu

Stanisław Kubicius

UZASADNIENIE*

Uzasadniając podjęcie projektowanej uchwały Rady Powiatu Cieszyńskiego, sięgnąć należy do początków powstania Księstwa Cieszyńskiego, a konkretnie do okresu kasztelańskiego. U schyłku tego okresu funkcjonowało na terenie kasztelanii cieszyńskiej 41 osad. Spośród nich aż 26 ujawniło się już w początkach XIII wieku. Nie ulega wątpliwości, że przynajmniej część z najstarszych osad sięgała swoją genezą czasów przedpaństwowych i nawiązywała w prostej linii do osadnictwa plemiennego Gołęczyców. Trudno o bardziej precyzyjne informacje na ten temat z powodu braku wyczerpujących badań archeologicznych. Należy jednak przypuszczać, że zaliczała się do nich, jeżeli nie większość, to przynajmniej podstawowa grupa miejscowości odnotowanych przez źródła trzynastowieczne, zwłaszcza spisane w pierwszej połowie tego stulecia. Procesy osadnicze w kasztelanii cieszyńskiej przeanalizowane zostały na podstawie dyplomów opublikowanych w minionym stuleciu w *Kodeksie dyplomatycznym Śląska*, a także w *Schlesisches Urkundenbuch*, jak też o akty wydane przez wydawców dokumentów średniowiecznych jeszcze w XIX wieku, w tym przede wszystkim w poszczególnych tomach *Regestów Śląskich*.

Najwcześniejsza znana informacja źródłowa, w której pojawia się miejscowość usytuowana na Śląsku Cieszyńskim, pochodzi z 1155 roku, kiedy to została wydana bulla protekcyjna papieża Hadriana IV dla biskupa wrocławskiego Waltera, zaliczająca Cieszyn do grodów kasztelańskich.

Nieco więcej informacji na ten temat dostarcza nam dyplom wystawiony przez biskupa wrocławskiego Wawrzyńca w 1223 roku dla klasztoru norbertanek z Rybnika. Wynika z niego, że w kasztelanii cieszyńskiej istniały takie osady, jak: Bielowicko, Goleszów, Iskrzyczyn, Nawsie, Ogrodzona, Puńców, Radowice, Solca, Świątoszówka, Wisła koło Strumienia, Zamarski oraz Zarzecze. Listę najstarszych miejscowości uzupełniały dwie zaginione później wioski, czyli Nagerwice oraz Kleczomia lub Klechynoga. Także kolejne miejscowości, występujące na naszym terenie w początkach XIII wieku pojawiają się w źródłach pisanych w latach dwudziestych XIII wieku. Chodzi tu o dyplom papieża Grzegorza IX dla benedyktynów z Tyńca, wystawiony 7 grudnia 1227 roku na Lateranie oraz dokument wydany przez tegoż papieża dla tychże benedyktynów w 1229 roku. W pierwszym z nich (czyli w 1227 roku) ujawniona została po raz pierwszy Orłowa. W drugim z aktów, obok Puńcowa, który wymieniony już został w dyplomie biskupa Wawrzyńca (a także w dokumencie księcia Kazimierza opolskiego wystawionego dla norbertanek rybnickich w 1228 roku), wymieniono następujące miejscowości ze Śląska Cieszyńskiego: Cierlicko, Dąbrowa, Kocobędz, nieznane współcześnie Lacobanty, Orłowa (która ujawniona została już dwa lata wcześniej), Ostrawa, Wierzbica, Zabłocie (położone niedaleko Bogumina) i Żuków, które to osady pojawiły się na dyplomie papieskim obok szeregu innych miejscowości, położonych dla odmiany w sąsiedniej kasztelanii raciborskiej.

W 1256 roku, przy okazji zawarcia umowy granicznej pomiędzy księciem opolskim Władysławem a królem czeskim Przemysłem Ottokarem II, ujawniły się w źródłach następne osady: Bogumin (który w przyszłości będzie bardziej ciążył w stronę kasztelanii raciborskiej) oraz Gruszów. Kolejna wioska należąca do kasztelanii cieszyńskiej pojawiła się w źródłach pisanych dopiero po dwudziestu pięciu latach. Była to mianowicie Lubna (w 1281 roku). W ślad za nią ujawniły się: Skoczów (w 1282 roku), Krasna (w 1284 roku) oraz Simoradz (1286) i Boguszowice (1290).

Dalszych informacji na temat najstarszego osadnictwa Śląska Cieszyńskiego dostarcza nam *Księga uposażeń biskupstwa wrocławskiego*. Zawiera ona wykaz miejscowości, położonych w granicach objętych jurysdykcją kościelną biskupów wrocławskich, których mieszkańcy byli zobowiązani do uiszczania dziesięciny na rzecz tychże biskupów. Księga ta, spisana około 1305 roku, zawiera bardzo obszerny wykaz miejscowości nie tylko z naszego regionu, lecz w ogóle z całego Śląska. Spośród wielkiej liczby osad położonych na Śląsku Cieszyńskim, wymienionych w *Liber foundationis*, należy wymienić sześć wiosek, a mianowicie wspomniany wyżej Simoradz, a także Kula, Gruszów oraz Górki (książęce), Łazy, Raj i oraz *Grodische*. Z uwag pisarza biskupiego jednoznacznie wynika, że są to stare miejscowości, których powstanie miało miejsce głęboko w XIII stuleciu, a w niektórych przypadkach (Łazy) być może nawet wcześniej. Listę miejscowości, które posiadają starszą genezę, sięgającą początkami czasów kasztelańskich, uzupełnia Skoczów. Jego istnienie w tym czasie wynika z falsyfikatu, jakim jest rzekomy dokument księcia opolskiego Mieszka Otyłego, rzekomego pana na Cieszynie, wystawiony jakoby w 1232 roku. Prawdopodobnie nie był to akt prawny, lecz zwykłe ćwiczenie kancelaryjne. Bez względu jednak na to pisarz kancelaryjny istnienia tych osad nie mógł wymyślić, ale wiadomości na ich temat musiał uzyskać od

osób wywodzących się ze Śląska Cieszyńskiego. Ponadto, jeżeli przypomnimy fakt, że w sąsiedztwie Skoczowa istniało grodzisko, które posiada proveniencję gołęzycką, wówczas początki osadnictwa na tym terenie musimy przesunąć przynajmniej na wiek IX. Oznacza to, że również faktyczne początki Skoczowa sięgają bardziej odległej aniżeli wiek XIII przeszłości. Ostatnia miejscowość, która pojawiła się w źródłach u schyłku panowania Mieszka I, to Mikuszowice. Ujawniły się one w tym samym czasie co Bielsko, czyli w 1312 roku.

Podsumowując powyższe fakty, mówiąc o osadnictwie na Śląsku Cieszyńskim, niemożliwe jest ustalenie dokładnych dat powstania poszczególnych miejscowości. Wiadomo jednak, że wiek XIII i początek XIV wieku to okres intensywnego procesu osadniczego na Śląsku Cieszyńskim. Najwięcej miejscowości Śląska Cieszyńskiego ujawnionych zostało w wymienionym wyżej dyplomie wystawiony przez biskupa wrocławskiego Wawrzyńca w 1223 roku dla klasztoru norbertanek z Rybnika. Występują w nim 6 istniejących do dzisiejszego dnia miejscowości, które obecnie znajdują się w obrębie administracyjnym powiatu cieszyńskiego: Golezów, Iskrzyczyn, Ogrodzona, Puńców, Zamarski oraz Zarzecze. W roku 2023 mija 800 lat od powstania pierwszego dokumentu ujawniającego istnienie tych miejscowości, stanowi to istotną przesłankę, aby uczcić w roku 2023 jubileusz najstarszego osadnictwa na Śląsku Cieszyńskim potwierdzonego w źródłach historycznych.

*Opracowano na podstawie Śląsk Cieszyński w średniowieczu (do 1528 roku) autorstwa Idziego Panica (Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych t. II, wydanie II, uzupełnione. Cieszyn 2015)